

LYHÖRDHET I SAMSPEL MED BARN
– en undersökning om reflekterande förmåga och emotionell
tillgänglighet

Elina Strandberg
Ulrika Svensson

Linköpings universitet
Institutionen för beteendevetenskap och lärande
Psykologprogrammet

Psykologprogrammet omfattar 300 högskolepoäng över 5 år. Vid Linköpings universitet har programmet funnits sedan 1995. Utbildningen är upplagd så att studierna från början är inriktade på den tillämpade psykologins problem och möjligheter och så mycket som möjligt liknar psykologens yrkessituation. Bland annat omfattar utbildningen två praktikperioder om sammanlagt 16 heltidsveckor. Studierna sker med hjälp av problembaserat lärande (PBL) och är organiserade i fem block, efter en introduktions kurs på 10,5hp: (I) kognitiv och biologisk psykologi, 40,5 hp; (II) utvecklingspsykologi och pedagogisk psykologi, 54 hp; (III) samhälle, organisations- och gruppsykologi, 84 hp; (IV) personlighetspsykologi och psykologisk behandling, 70,5 hp; (V) forskningsmetod och examensarbete, 40,5 hp. Parallellt med blocken löper "strimmor" som fokuseras på träning i forskningsmetodik, psykometri och testkunskap samt samtalskonst.

Den här rapporten är en psykologexamensuppsats, värderad till 30 hp, vårterminen 2009.Handledare har varit Rolf Holmqvist.

Institutionen för beteendevetenskap och lärande
Linköpings universitet
581 83 Linköping

Telefon 013-28 10 00
Fax 013-28 21 45

	Institutionen för beteendevetenskap och lärande 581 83 LINKÖPING	Seminariedatum 2009-05-25
---	---	---

Språk Svenska/Swedish X Engelska/English	Rapporttyp Uppsats grundnivå Uppsats avancerad nivå Examensarbete X Licentiatavhandling Övrig rapport	ISRN-nummer
--	--	--------------------

Titel: Lyhördhet i samspel med barn - en undersökning om reflekterande förmåga och emotionell tillgänglighet

Title: A study of reflective functioning and emotional availability in the interaction between adults and children.

Författare: Elina Strandberg och Ulrika Svensson

Sammanfattning:

Syftet med studien var att undersöka sambandet mellan vuxnas reflekterande förmåga (RF) och deras emotionella tillgänglighet i samspel med barn som de inte har en primär anknytningsrelation till. Vidare studerades detta i relation till hur de vuxna upplevde sig själva i sina nära relationer. Vid bedömningen tillämpades Reflective Functioning Scale, Emotional Availability Scale samt självskattningsformuläret Attachment Style Questionnaire. Resultatet visade inga signifikanta samband mellan RF och emotionell tillgänglighet. Sammanfattningsvis innebär det att deltagare som bedömdes ha god förmåga att förstå och tolka intentioner bakom beteenden och som uppmärksammade utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd inte var mer lyhörda i samspelet med barn än andra. Det visade sig dock att deltagare som i högre utsträckning uppfattade sig själva som upptagna av relationer på ASQ var mer sensitiva och lyhörda i samspelet med barn än andra i gruppen. Resultatets validitet diskuteras utifrån flertalet aspekter bland annat utifrån om samspelssekvenserna som använts ställt tillräckliga krav på reflekterande förmåga för att ett samband skulle framträda.

Nyckelord

Reflekterande förmåga, emotionell tillgänglighet, samspel, anknytning, Reflective Functioning Scale, Emotional Availability Scale, ASQ.

SAMMANFATTNING

Syftet med studien var att undersöka sambandet mellan vuxnas reflekterande förmåga (RF) och deras emotionella tillgänglighet i samspel med barn som de inte har en primär anknytningsrelation till. Vidare studerades detta i relation till hur de vuxna upplevde sig själva i sina nära relationer. Vid bedömningen tillämpades Reflective Functioning Scale, Emotional Availability Scale samt självskattningsformuläret Attachment Style Questionnaire. Resultatet visade inga signifikanta samband mellan RF och emotionell tillgänglighet. Sammanfattningsvis innebär det att deltagare som bedömdes ha god förmåga att förstå och tolka intentioner bakom beteenden och som uppmärksammade utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd inte var mer lyhörda i samspelet med barn än andra. Det visade sig dock att deltagare som i högre utsträckning uppfattade sig själva som upptagna av relationer på ASQ var mer sensitiva och lyhörda i samspelet med barn än andra i gruppen. Resultatets validitet diskuteras utifrån flertalet aspekter bland annat utifrån om samspelssekvenserna som använts ställt tillräckliga krav på reflekterande förmåga för att ett samband skulle framträda.

FÖRORD

Vi vill rikta ett stort tack till alla utbildningsdeltagare i Vägledande samspel som har gjort den här studien möjlig att genomföra. Tack för att ni så generöst har delat med er av er tid och era erfarenheter! Vi vill även tacka Paul Bergman, Gunilla Niss och Marie Wennmark för ert stöd, samt Katja Sohl som hjälpt oss att genomföra ett par av intervjuerna.

Ett stort tack till vår handledare Rolf Holmqvist som har inspirerat och stöttat oss alltsedan vi började fundera kring uppsatsen våren 2008.

Tack Fredrik Falkenström för all hjälp och allt stöd rörande RF-skattningarna samt allt kaffe du bjudit på under vägen.

Tack Clara Möller för din entusiasm och ditt aldrig sinande stöd.

Mathias och Vasilis tack för datasupport, textgranskning och för att ni funnit till hands i alla stunder!

Sist men inte minst vill vi tacka varandra. Vi har nu följts åt under fem och ett halvt år och är stolta över att ha lyckats ro arbetet i land tillsammans!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

LYHÖRDHET I SAMSPEL MED BARN	1
- en undersökning om reflekterande förmåga och emotionell tillgänglighet	
TIDIGARE FORSKNING	
Emotionell tillgänglighet	4
Bakgrund och begreppets teoretiska rötter	4
Emotionell tillgänglighet operationaliserat för forskning	5
<i>Samband mellan EAS-dimensionerna</i>	6
EAS i kombination med anknytningsforskning	7
Olika aspekter i forskning med EAS	8
<i>EAS i förhållande till observationstid</i>	8
<i>EAS i förhållande till kontext</i>	9
<i>EAS i förhållande till bakgrundsvariabler</i>	9
Emotionell tillgänglighet och mind-mindedness	10
EAS i svensk kontext	10
Mentalisering	11
Begreppet mentalisering	11
Utvecklingsmässiga aspekter	12
<i>Speglingsprocessen</i>	12
<i>Förstadier till mentalisering</i>	13
Begreppet reflekterande förmåga	14
RF i förhållande till anknytningsforskning	15
<i>RF och "transmission gap"</i>	15
RF i svensk kontext	17
SYFTE	17
METOD	
Förutsättningar för undersökningen	17
Deltagare och urval	18
Procedur	18
Instrument	20
Adult Attachment Interview (AAI)	20
Reflective Functioning Scale (RF-skalan)	20

<i>Interbedömarreliabilitet för RF</i>	22
Emotional Availability Scales (EAS)	22
<i>Interbedömarreliabilitet för EAS</i>	24
Attachment Style Questionnaire (ASQ)	24
Databearbetning och analys	25
RESULTAT	
Deskriptiv statistik	26
EAS	26
RF	26
ASQ	26
Korrelationer mellan dimensionerna i EAS	27
Korrelationer mellan EAS, RF och ASQ	28
DISKUSSION	
Resultatdiskussion	30
RF och EAS	30
<i>Undersökningsgruppen</i>	30
<i>RF som begrepp</i>	31
RF och EAS i relation till ASQ	33
<i>RF</i>	33
<i>EAS</i>	33
Metoddiskussion	34
Slutsatser och fortsatt forskning	36
REFERENSER	39

LYHÖRDHET I SAMSPEL MED BARN

– en undersökning om reflekterande förmåga och emotionell tillgänglighet

Barns rättighet att få komma till tals och rätt till förutsättningar för en god utveckling är viktiga beståndsdelar av Barnkonventionen (1989). För att kunna tillgodose detta krävs att föräldrar och andra vuxna bemöter barn med respekt utifrån att de är subjekt med egna viljor, önskingar och känslor. Ett respektfullt bemötande innebär också att å ena sidan uppfatta och behandla barn som kompetenta individer, å andra sidan att värna om deras behov genom att finnas till hands och stötta när kraven överstiger barns utvecklingsmässiga förmåga. Nära relationer och samspel har länge betraktats som avgörande faktorer för barns psykologiska utveckling (Hundeide, 2007). Vygotsky (1962) framhävde till exempel vikten av interaktion med andra för barnets kognitiva utveckling i sina tankegångar om "zonen för proximal utveckling". Stern (2005) fokuserade istället på samspelet mellan mödrar och barn och uppmärksammade att spädbarnet var i ständig interaktion med sin omvärld. Han betonade framför allt att det känslomässiga mötet mellan barnet och den vuxne hade en avgörande betydelse för barnets självutveckling.

En stor del av forskningen har utgått ifrån betydelsen av samspelet mellan föräldrar och barn. Dock spenderar barn idag omfattande tid tillsammans med andra vuxna inom till exempel förskola och skola. Barns relation till personalen blir följaktligen också en viktig plattform för att främja deras utveckling, anpassning till skolmiljön samt skolprestationer (Birch & Ladd, 1997; Pianta, Nimetz & Bennett, 1997). Men vad är det som påverkar relationen mellan vuxna och barn? Vad är det som gör att vissa personer kan skapa ett adekvat samspel som främjar god utveckling hos barn medan andra inte lyckas? Och vad innebär egentligen trygga förutsättningar för ett barn?

Ett område i sammanhanget är anknytningsforskningen där John Bowlby (1982) var den första som introducerade tankegångarna om omvårdnadsrelationens betydelse för barns självutveckling. Han menade att det lilla barnet är socialt programmerat för att relatera till personer i

sin omgivning och att det känslomässiga bandet mellan föräldrar och barn utvecklas och stärks bland annat genom beteenden som gråt och leenden från barnets sida. Han menade vidare att kvaliteten i anknytningsrelationen avgörs av hur väl föräldern svarar på barnets beteenden. Bowlby (1994) iakttog även att barn använder sig av sina primära anknytningspersoner som en trygg bas att utgå ifrån vid utforskandet av okända miljöer och att kunna återvända till vid upplevelse av fara.

Mary Ainsworth (1979) använde sig av liknande tankgångar och genomförde studier av interaktioner mellan mödrar och barn. I observationerna fann hon skillnader i hur trygga respektive otrygga barn var i förhållande till sina mödrar och utgick ifrån att dessa härstammade ifrån kvalitativa aspekter i föräldra-barn-interaktionen. Genom att utveckla metoden Strange situation, för att på ett standardiserat sätt undersöka samspelet mellan vårdnadshavare och barn, fann Ainsworth (1979) att barns beteendestil kan kategoriseras utifrån tre kvalitativt olika sätt att relatera till sina föräldrar. Dessa benämndes som trygg, otrygg-undvikande samt otrygg-ambivalent anknytning. Med barns anknytningsmönster som utgångspunkt utvecklade George, Kaplan och Main (1985) en annan metod för att undersöka anknytning i vuxen ålder, Adult Attachment Interview (AAI). Beroende på hur individer språkligt konstruerar sina barndomserfarenheter kunde de urskilja tre olika förhållningssätt eller kategorier: secure-autonomous, dismissing samt preoccupied (Main, 2000). De utgick ifrån Bowlbys tankegångar om att tidiga erfarenheter tillsammans med anknytningspersoner internaliseras och organiseras i inre arbetsmodeller, vilka formar individens perception av sig själv och andra i nära relationer (Bretherton & Munholland, 1999). Senare forskning har även beskrivit en fjärde kategori som utmärks av ett desorganiserat sätt att uppfatta sig själv, andra och sin omvärld (Hesse, 1999).

Ett annat forskningsfält i sammanhanget är emotionsforskning. Inom emotionsforskningen betonas känslor som adaptiva processer med både motiverande och kommunicerade funktioner (Emde, 2000). I studier har till exempel relationer mellan mödrar och barn studerats och vikten av det emotionella utbytet mellan dem betonats (Mahler, Pine & Bergman,

1975; Sorce & Emde, 1981). De visade att när modern och barnet var i emotionellt utbyte med varandra i form av exempelvis uppmuntrande blickar och tröstande ord ökade barnets utforskande beteenden medan dessa beteenden hämmades när utbytet mellan dem inte var aktivt (Sorce & Emde, 1981). Intresset för föräldra-barn-dyader och betydelsen av individuella skillnader i lyhördhet uppstod och ganska snart upptäcktes även likheterna mellan forskning om emotionell tillgänglighet och anknytning (Emde, 2000). Flertalet studier dokumenterade även betydelsen av moderns sensitivitet och andra kvalitéer i samspelet i föräldra-barn-dyaden för utvecklingen av en trygg anknytning (De Wolff & van Ijzendoorn, 1997; Biringen, Robinson & Emde, 1998; Emde, 2000). Emotionell tillgänglighet har även operationaliserats för forskning via Emotional Availability Scale (EAS) och flertalet studier har använt EAS för att undersöka betydelsen av vårdnadshavares lyhördhet i samspel med sina barn (Biringen et al., 1998).

Fonagy, Steele, Steele, Moran och Higgitt (1991) vidareutvecklade anknytningsteorin och väckte intresset för begreppen mentalisering och reflekterande förmåga. Kortfattat handlar begreppen om förmåga att kunna förstå och tolka intentioner bakom beteenden i termer av till exempel önsknings, tankar, känslor, mål och värderingar. Förmågan till mentalisering utvecklas inom ramen för en anknytningsrelation och fyller bland annat en viktig funktion för individens självutveckling och förmågan att reglera känslor (Allen, Stein, Fonagy, Fultz & Target, 2005; Fonagy, 2007). Mentaliseringsbegreppet har också operationaliserats för forskning och benämndes med termen reflekterande förmåga eller RF (eng. reflective functioning). Reflective Functioning Scale (RF-skalan) är en skala som skapats för att appliceras på AAI och som avser att fånga förmågan att mentalisera eller reflektera över erfarenheter från barndomen (Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998).

Syftet för den aktuella studien var att undersöka om grad av reflekterande förmåga hos vuxna har ett samband med deras emotionella tillgänglighet i samspel med barn, samt studera detta i relation till de vuxnas upplevelse av sig själva i relation till andra. Utgångspunkten togs i forskning rörande betydelsen av reflekterande

förmåga och anknytning av Fonagy med kollegor samt i forskning kring betydelsen av olika kvaliteter i samspelet mellan vårdnadshavare och barn av Biringen med kollegor. Denna forskning kommer att presenteras närmare under avsnittet för Tidigare forskning. Trots att dessa områden till viss del överlappar har de tidigare inte undersökts i direkt förhållande till varandra, vilket var ambitionen i den aktuella studien. Ovan nämnd forskning har framförallt fokuserat på relationen mellan barn och föräldrar, men som antytts omges barn idag även av många andra viktiga vuxna och relationen till dessa kan också förväntas ha en betydelse för deras utveckling. Därför studerades dyader med vuxna och barn mellan vilka det inte fanns en primär anknytningsrelation.

TIDIGARE FORSKNING

Emotionell tillgänglighet

Bakgrund och begreppets teoretiska rötter

Begreppet emotionell tillgänglighet beskrevs av Emde som en individs mottaglighet och affektiva lyhördhet för en signifikant annans behov eller mål, samt individens acceptans för ett brett spektrum av känslor (Biringen et al., 1998). Historiskt har begreppet enligt Biringen och Robinson (1991) använts för att beskriva terapeuter och deras förhållningssätt i relation till klienter. Kvalitéer av emotionell tillgänglighet i terapeutens praktiserande under terapin ansågs ge ökad kapacitet för emotionell tillgänglighet hos klienterna i deras relationer utanför terapin. Mahler et al. (1975) beskrev begreppet i termer av moderns kärleksfulla och accepterande hållning gentemot sitt barn. Under sina studier av mödrar och barn observerade de att modern utgjorde en bas utifrån vilken barnet utgick ifrån när det utforskade sin omgivning och som barnet återvände till för att få känslomässig påfyllning. Sorce och Emde (1981) visade också på moderns betydelse för barnets känslomässiga, utforskande och sociala beteende. Dock var det inte moderns fysiska närvaro som var betydande utan hennes emotionella närvaro, i form av villighet att dela positiva upplevelser med barnet och respondera tröstande och försäkrande på dess känslomässiga uttryck vid negativa upplevelser. Sorce och Emde (1981) fann även att

barnets utforskande hämmades då modern och barnet inte var i aktivt emotionellt utbyte med varandra.

Forskningen kring anknytning och dess teoretiska ramverk har också haft betydelse för begreppet emotionell tillgänglighet (Biringen et al., 1998). Ainsworth (1979) fann genom omfattande naturalistiska observationer, att interaktioner mellan mor och barn varierade kvalitativt och att det gick att urskilja barn som var trygga respektive otrygga i sin omvårdnadsrelation. I enlighet med Bowlbys tankegångar tänkte hon sig att barnets beteenden härstammade från olika omvårdnadsmonster och att de var anpassade reaktioner för att det skulle kunna behålla närhet till sina anknytningspersoner (Ainsworth, 1979; Ainsworth & Bowlby, 1991). Enligt De Wolff och van Ijzendoorn (1997) var Ainsworth med kollegor de första som undersökte relationen mellan moderns beteende i hemmet och anknytningsmonster. De fann att den genomgående viktigaste aspekten som samvarierade med trygg anknytning var moderns sensitivitet i förhållande till barnet. Enligt De Wolff och van Ijzendoorn (1997) identifierade Ainsworth, utöver sensitivitet, tre andra dimensioner i samspelet som hon benämnde acceptans, samarbete samt tillgänglighet. Dessa dimensioner ansåg hon också var viktiga i etablerandet av en trygg anknytningsrelation. Biringen och Robinson (1991) menade att Ainsworths begrepp sensitivitet bland annat syftade till omvårdnadspersonens förmåga att uppfatta och adekvat svara på barnets signaler samt föräldrarnas förmåga att uppvisa värme och ömsinhet i samspel. Ainsworths dimension samarbete handlade istället om hur föräldern lyckades introducera en ny aktivitet utan att avbryta eller störa samspelet, vilket hon beskrev utifrån kvaliteter som förmåga att reglera tempo och förmåga till följsamhet (Biringen & Robinson, 1991). Biringen et al. (1998) menade att Ainsworths olika dimensioner ligger till grund för den vidare forskningen som bedrivits av emotionell tillgänglighet i föräldra-barn-dyader.

Emotionell tillgänglighet operationaliserat för forskning

Den operationaliserade formen av emotionell tillgänglighet (eng. emotional availability, EA) benämndes första gången 1991 av Biringen och Robinson som ett samlingsbegrepp för att beskriva kvalitén på

föräldra-barn-interaktioner utifrån olika komponenter. De betonade att emotionell tillgänglighet inte bör ses som en egenskap hos varken modern eller barnet, utan snarare som ett dyadiskt, relationellt begrepp eftersom både modern och barnet präglar den emotionella kommunikationen som sker inom relationen. I sin artikel presenterade de relaterad forskning kring depression hos mödrar, psykologisk otillgänglighet och försummelse respektive aspekter som sensitivitet och förmåga att reglera samspel. Med utgångspunkt i denna forskning hade de tagit fram en skala för att mäta emotionell tillgänglighet (*The Emotional Availability Scales, EAS*), som bestod av fyra dimensioner, *maternal sensitivity* och *maternal nonintrusiveness* samt *child responsiveness to the mother* och *child involvement of the mother*. Den första dimensionen, *maternal sensitivity* kan sägas vara en integrering av vad Ainsworth ansåg inbegreps i begreppen sensitivitet och samarbete. Biringen och Robinson (1991) menade dessutom att sensitivitet också innefattade förmågan att hantera missförstånd och konflikter samt betonade ytterligare affekters betydelse och effektiv affektreglering.

Efterhand har skalan utvecklats och består idag enligt Biringen et al. (1998) av fyra föräldradimensioner (*parental sensitivity, parental structuring, parental nonintrusiveness* samt *parental nonhostility*) och två barndimensioner (*child responsiveness* och *child involvement*) som bedömer aspekter av emotionell tillgänglighet hos barnet. Varje dimension avser enligt Easterbrooks och Biringen (2005) fånga en kvalité i den specifika relationen och inte egenskaper hos respektive part trots att dimensionerna vid skattningen skiljs åt med avseende på föräldern och barnet.

Samband mellan EAS-dimensionerna. Enligt Biringen och Robinson (1991) visade initiala bedömningar med EAS att 60 procent av moder-barn-dyaderna som undersöktes i ett sampel uppnådde jämn nivå på de olika dimensionerna, till exempel generellt höga eller låga värden. Resultaten bekräftade därmed tillförlitligheten av EA som ett enhetligt begrepp. Fyrtio procent av dyaderna uppvisade dock en oregelbundenhet, det vill säga att låga värden uppnåddes på någon eller några av dimensionerna och höga på återstående eller vice versa. Det innebär att den emotionella tillgängligheten inte var genomgående låg i

dyaden utan snarare begränsad på ett komplext vis. Biringen och Robinson (1991) menade även att barnskalorna *child responsiveness* och *child involvement* ofta samvarierar högt med varandra i en normalpopulation, vilket även har bekräftats av Easterbrooks, Chaudhuri och Gestsdottir (2005). Easterbrooks et al. (2005) undersökte mönster av EA i sin studie med 80 unga mödrar och deras barn. De fann fyra kategorier i sitt sampel: högfungerande dyader, lågfungerande dyader, genomsnittliga dyader samt dyader där mödrarna uppnådde genomsnittliga värden på dimensionerna medan barnen fick låga värden. Enligt författarna skulle den senare kategorin kunna vara ett uttryck för att mödrarna i dyaderna hade förmåga att vara emotionellt tillgängliga under själva observationstillfället eller att de upprätthöll en fasad, medan barnen däremot inte var vana vid en interaktion som präglades av hög emotionell tillgänglighet hos modern och dessutom var mindre påverkade av sammanhanget (Easterbrooks et al., 2005).

EAS i kombination med anknytningsforskning

Flertalet studier har funnit samband mellan EAS och anknytning (Aviezer, Sagi, Joels & Ziv, 1999; Biringen, 2000; Biringen et al., 2000; Ziv, Aviezer, Gini, Sagi & Koren-Kari, 2000; Oyen, Landy & Hilburn-Cobb, 2000), men det finns även en studie som inte har funnit stöd för detta (Swanson, Beckwith & Howard, 2000).

I en studie av Aviezar et al. (1999) undersöktes emotionell tillgänglighet i 48 mödra-barn-dyader för att studera sambandet med barnets anknytningsmönster och moderns anknytningsmönster i vuxen ålder. Resultaten visade att trygg anknytning hos både mödrar och barn kunde kopplas till högre värden på EAS. Dyader där både modern och barnet kategoriserats med otrygg anknytning fick signifikant lägst värden på EAS. Aviezar et al. (1999) framhöll att dessa dyader är mer sårbara än de där minst den ena parten kategoriserats med trygg anknytning. Likaså visade en studie av Oyen et al. (2000) att mödrar som kategoriserats med tryggt anknytningsmönster med AAI också var mer sensitiva i samspelet med sina barn enligt EAS. De 30 dyaderna som ingick i studien befann sig i en påfrestande livssituation vilket föranledde författarna att undersöka om skillnaderna hade samband med riskfaktorer. Dock kunde ingen signifikant skillnad mellan grupperna påvisas. Ytterligare

en studie av 687 mödra-barn-dyader visade enligt Ziv et al. (2000) att mödrar till barn med tryggt anknytningsmönster var mer sensitiva och mer optimalt strukturerande i samspelet med barnet än mödrar till barn med otrygg anknytning. Biringen et al. (2000) studerade i sin tur 35 dyader med mödrar och deras 5 åriga barn för att undersöka samband mellan moderns anknytningsmönster i vuxen ålder och EA. I studien fann de att mödrar som kategoriserats med trygg anknytning i vuxen ålder generellt sett uppnådde högre medelvärden på EAS än mödrar som kategoriserats med otrygg anknytning (Biringen, 2000), även om det inte uppgavs några signifikansnivåer i artikeln.

En studie fann inte något samband mellan dimensionen *sensitivity* och barnets anknytningsmönster (Swanson et al., 2000). I studien ingick 51 dyader där alla innehöll barn som utsatts för droger under graviditetstiden. Tjugoen av de biologiska mödrarna hade antingen förlorat vårdnaden av barnet eller frivilligt lämnat ifrån sig det under barnets första levnadsår. Studien utgjordes därför av dyader med den biologiska modern och barnet i vissa fall och i andra fall inkluderades den nya vårdnadshavaren och barnet. Fyrtiofem procent av barnen kategoriserades med desorganiserad anknytning. Swanson et al. (2000) menade att den relativt korta observationstiden på tio minuter tillsammans med undersökningsgruppens speciella bakgrund var en anledning till att inget samband hittades.

Bretherton (2000) menade i sin översikt av studier att trots EAS teoretiska koppling till anknytningsforskning kan det empiriska sambandet med anknytningsmönster sägas vara måttligt. Bretherton menade att oidentifierade faktorer kan påverka att sambandet inte blev större. Till exempel nämnde hon att en svårighet med EAS är att väga in de olika dimensionerna i samspelet samtidigt. En annan svårighet är att skilja mellan exempelvis genuin emotionell lyhördhet hos den vuxne och mer skenbar sensitivitet (Bretherton, 2000).

Olika aspekter i forskningen med EAS

EAS i förhållande till observationstid. En studie av Biringen et al. (2005) undersökte möjligheten att predicera trygga anknytningsmönster hos barn i relation till längden på observationstillfället. Därför gjordes

bedömningar med EAS för varje 15 minuters segment under sammanlagt två timmars observation. Det visade sig att det gick att finna samband för fyra av de sex EAS dimensionerna med anknytningsmönster under de första 15 observationsminuterna, men att styrkan på korrelationen ökade med längre observationstid. Biringen et al. (2005) menade att relationer kan framstå som sensitiva och uppnå högre skattningar under en kortare observationstid, men med ökad tid får de som brister i sensitivitet svårare att upprätthålla lyhördheten.

EAS i förhållande till kontext. Vid bedömningar av EAS krävs ingen standardiserad kontext, utan skattningar utförs i varierande samspelssituationer i olika studier (Biringen et al., 2005). I en studie av Biringen et al. (2005) gjordes två bedömningar med EAS vid två olika tillfällen. Den första innefattade en lekkontext som varade 20 minuter, den andra innefattade en återföreningssituation där barnet och modern återförenades efter att ha gjort uppgifter separat. Den senare situationen studerades i fem minuter. Dessutom gjordes observationer av barnet på dagis och bland annat samlades uppgifter om sociala färdigheter in från lärare. Resultaten visade att skattningar på EAS ifrån återföreningssituationen korrelerade i högre utsträckning med den information som samlats in från lärarna än bedömningarna i lekkontexten. Till exempel visade det sig att mödrar som var mer sensitiva, strukturerande och icke fientliga vid återföreningssituationen i större utsträckning hade barn som bedömdes ha bättre sociala färdigheter av lärarna. Biringen et al. (2005) drog slutsatsen att det är av vikt att EA studeras i olika kontexter, eftersom att bedömningarna med EAS från en stressande situation visade andra mönster av EA för dyaderna än bedömningar under en lekkontext.

EAS i förhållande till bakgrundsvariabler. Biringen et al. (2000) fann i en studie att moderns utbildning var korrelerad med EA på dimensionerna *sensitivity*, *structuring* och *nonhostility*. Det innebär att mödrar med högre utbildningsnivå uppvisade högre sensitivitet, var bättre på att strukturera samspelet samt bättre på att hantera sin irritation/ilska än mödrar med lägre utbildningsnivå. Enligt Biringen et al. (2000) fanns det inget samband mellan moderns ålder eller födelseordning och de olika dimensionerna, vilket också har bekräftats i en annan studie av Biringen et al. (2005). Varken i denna eller i en studie av Lok och McMahon (2006)

fanns någon koppling mellan moderns utbildningsnivå i år och dimensionerna i EAS. Little och Carter (2005) studerade betydelsen av inkomstnivå och jämförde det med andra studier. De fann att i gruppen med mödrar och barn från familjer med låg inkomstnivå fanns en större andel dyader som ansågs ickeoptimala vad gäller EA.

De flesta studier som använder sig av EAS studerar mödrar tillsammans med deras barn. Lovas (2005) var den första som tittade på emotionell tillgänglighet hos båda föräldrarna separat i samspelet med sina barn och sedan jämförde dessa med avseende på likheter och skillnader både mellan mödrar och fäder samt döttrar och söner i förhållande till föräldrarna (Easterbrooks & Biringen, 2005). Resultaten visade enligt Lovas (2005) att mor-dotter-dyader uppnådde högst värden enligt EAS, följt av mor-son, far-dotter och slutligen far-son. Resultatet gällde alla dimensioner på EAS förutom dimensionen *nonhostility*. Det innebar att i dyader där förälder och barn var av samma kön uppvisades högre fientlighet (Lovas, 2005).

Emotionell tillgänglighet och mind-mindedness

Lok och McMahon (2006) undersökte sambandet mellan maternal mind-mindedness (MM) och EA. MM hos mödrar definieras enligt Meins och Fernyhough (1999) som benägenheten att bemöta och behandla sina barn som individer med egna önskningar och intentioner. Efter att ha kontrollerat för utbildning och depressiva symptom var endast dimensionen *nonhostility* på EAS signifikant korrelerad med MM. Det vill säga mödrar som i hög utsträckning beskrev sina barn i termer av mentala attribut var mindre fientliga i samspelet med sina barn. Trots gemensamma drag rörande teori mellan MM och dimensionen *sensitivity* fanns alltså inget samband med EAS. Författarna menade att en möjlig förklaring skulle kunna vara den olika tonvikten på emotion i metoderna. Exempelvis kunde en moder uppnå hög MM utan att använda sig av beskrivningar av barnet med fokus på emotionella faktorer (Lok & McMahon, 2006).

EAS i svensk kontext

I Sverige har EAS använts som bedömningsinstrument i psykologexamensuppsatser vid två tidigare tillfällen. Vid ena tillfället

var syftet att preliminärt testa instrumentet och det användes på en grupp mödrar med psykosocial problematik och deras barn (Öberg, 2004). Vid andra tillfället undersöktes sambandet mellan affektmedvetenhet och EA i en normalpopulation. Resultaten visade att affektmedvetenhet hos den vuxne spelar roll för kvaliteten i samspel med ett barn, speciellt verkar förmågan att upptäcka och uttrycka affekten glädje ha betydelse för samspelet (Hernestam & Salhoff, 2008).

Mentalisering

Begreppet mentalisering

Ett annat fält som har vuxit fram ur anknytningsteori är forskningen om mentalisering. I början av 1990-talet beskrev Fonagy et al. (1991) för första gången begreppen mentalisering och reflekterande förmåga samt betydelsen av anknytning för utvecklingen av dessa förmågor. Mentalisering avser enligt Fonagy (2008) den mentala aktivitet genom vilken vi föreställer oss hur mentala tillstånd ligger till grund för beteende. Det handlar om att kunna förstå och tolka intentioner bakom beteende i termer av till exempel önskningar, tankar, känslor, mål, meningar och värderingar, samt att kunna föreställa sig hur något skulle kunna vara. Väldigt kortfattat kan mentalisering enligt Allen (2006) definieras som "holding mind in mind" (s.3).

Allen, Fonagy och Bateman (2008) skiljer mellan implicit och explicit mentalisering samt mellan att kunna mentalisera kring sig själv och andra. Explicit mentalisering innefattar hur vi talar och medvetet tänker om mentala tillstånd medan implicit mentalisering snarare är en automatiserad, intuitiv och omedveten process (Allen, 2006; Allen et al., 2008). Mentalisering beskrivs också som en mental aktivitet snarare än som en konstant förmåga, vilket innebär att den kan variera över tid och kontext (Allen, 2006; Diamond & Kernberg, 2008; Target, 2008). Kraven på mentalisering blir enligt Fonagy (2006) ofta som mest framträdande vid emotionellt laddade situationer och det är också vid dessa tillfällen som förmågan kan ses som mest användbar. För att kunna hantera både de mer självreflekterande och de interpersonella aspekterna vid sådana emotionella laddade situationer involveras även en rad olika kognitiva

färdigheter. Individen måste till exempel kunna styra sin uppmärksamhet mot mentala tillstånd, samt både kunna förstå och uttrycka sig kring det egna och den andres tillstånd (Fonagy, 2006).

Target (2008) framhåller att mentalisering inte är en enhetlig färdighet hos individen utan snarare hierarkiskt ordnade kapaciteter som är olika komplexa och nyanserade när det gäller att förstå mentala tillstånds karaktär. Vissa personer har mer grundläggande svårigheter medan andra främst begränsas i sin förmåga till mentalisering i känslomässigt svåra stunder. Förmågan till mentalisering hos en individ kan även vara ojämn med svårigheter inom specifika områden, exempelvis vid panikattacker, vid känslor av besvikelse eller vid rädsla för förlust (Target, 2008).

Utvecklingsmässiga aspekter

Fonagy och kollegor menar att förmågan att mentalisera utvecklas i samspel med de tidiga vårdnadshavarna (Fonagy, Gergely & Target, 2007; Fonagy, 2008). De menar vidare att en trygg anknytningsrelation främjar utvecklingen av mentaliseringsförmågan, eftersom relationen utgör en intersubjektiv plattform där barnet kan öva på att utforska både sitt eget och anknytningspersonens inre mentala tillstånd utan fara. I en otrygg anknytningsrelation tillgodoses inte dessa möjligheter, vilket kan resultera i att utvecklingen av mentaliseringsförmågan hämmas. Genom just den här tidiga interaktionen med vårdnadshavarna får barnet hjälp att utveckla förmågan att skapa subjektiv mening av psykologiska upplevelser (Fonagy et al., 2007; Fonagy, 2008).

Speglingsprocessen. Fonagy och Target (2007) menar att det i interaktionen med föräldern skapas en brygga för barnet mellan den fysiska verkligheten och de inre upplevelserna, vilket bidrar till att barnet kan bilda en uppfattning om sig själv. Barnet upptäcker sina egna mentala tillstånd genom att föräldern svarar på dess emotionella uttryck direkt med en så kallad spegling. En spegling innebär att föräldern återger barnets emotionella uttryck, men tydligt markerar att det inte är förälderns eget inre tillstånd. Om en spegling blir alltför överrensstämmande med barnets tillstånd kan det innebära att barnet för tidigt tvingas uppleva sina känslor utan hjälp med reglering. En sådan

process riskerar att bli alltför överväldigande och i förlängningen traumatiserande för barnet (Fonagy & Target, 2007). Speglingar som inte direkt följer på barnets uttryck hämmar i förlängningen utvecklingen av förmågan att kunna benämna inre tillstånd vilket skapar förvirring. Utvecklingen av förmågan till affektreglering kan också påverkas negativt om barnet inte får hjälp att symbolisera sin affekt, det vill säga hjälp förstå vad som sker hos sig själv och att sätta det i ett större sammanhang. Sammanfattningsvis utgör speglingsprocesserna grunden för utvecklingen av symboliska representationer för inre tillstånd (Fonagy & Target, 1997; Fonagy, 2006), vilka i sin tur har en viktig funktion för individens förmåga till affektreglering och för självutvecklingen (Allen et al., 2005; Fonagy, 2007).

Förstadier till mentalisering. Fonagy, Gergely, Jurist och Target (2002) fann att under barnets utveckling av förståelsen av mentala tillstånd uppstår olika sätt att förhålla sig till verkligheten. De beskriver framförallt två typer av förhållningssätt, psykisk ekvivalens och låtsasläge. Lägena kan enligt Rydén och Wallroth (2008) ses som två förstadier till mentalisering, trots att även vuxna kan återgå till dessa förhållningssätt när mentaliseringsförmågan brister vid påfrestande situationer. Psykisk ekvivalens är ett väldigt konkret förhållningssätt, vilket innebär en upplevelse av att den inre och yttre verkligheten sammanfaller (Fonagy & Target, 2007). Fonagy och Bateman (2006) ger ett exempel med ett barn som är oerhört rädd för att det tror att det finns en tiger under sängen. Det konkreta förhållningssättet i det fallet innebär att den inre föreställningen blir detsamma som den faktiska verkligheten. Vid låtsasläge är individens egen inre upplevelse istället totalt avskiljd från omvärlden (Fonagy & Target, 2007). Låtsasläge kan ses hos barn vid fantasilek under vilken de på ett ofarligt sätt kan laborera med olika känslotillstånd (Mohaupt, Holgersen, Binder, & Høstmark Nielsen, 2006). Andra former är dagdrömmeri och en extrem form dissociation (Rydén & Wallroth, 2008). Enligt Fonagy (2006) är det först när barnet har lyckas integrera dessa båda lägen som förmågan att mentalisera uppnås.

Begreppet reflekterande förmåga

Reflekterande förmåga (RF) är den operationaliserade termen av mentalisering och innebär enligt Fonagy et al. (1998) den explicita förmågan av att förhålla sig till mentala tillstånd hos sig själv och andra. Begreppet RF uppkom på 1980-talet i samband med studien London Parent-Child Project. Syftet med studien var att undersöka sambandet mellan föräldrars anknytningsmönster i vuxen ålder och deras barns anknytningsmönster. Avsikten var framförallt att undersöka aspekter som påverkade hur anknytningsmönster reproduceras över generationer. Forskarna gjorde enligt Slade (2005) även andra upptäckter kring hur föräldrarna reflekterade om sina tidigare erfarenheter under AAI och ur dessa fynd utvecklades begreppet RF.

RF-skalan skapades för att appliceras på AAI med syfte att mäta reflekterande förmåga hos vuxna (Fonagy et al., 1998). Bedömningen av RF görs utifrån fyra olika aspekter: medvetenhet om mentala tillstånd natur, explicita ansträngningar att förstå beteenden utifrån möjliga bakomliggande mentala tillstånd, uppmärksamhet och förståelse av utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd samt uppmärksamhet på mentala tillstånd i relation till intervjuaren (Fonagy et al., 1998). Välutvecklad RF kännetecknas av sofistikerad och komplex förståelse av samspelet mellan mentala tillstånd och beteende. Det handlar också om förmåga att kunna urskilja motstridiga och mångfasetterade känslor. En hög reflekterande förmåga innebär även att kunna stå ut med ovissheten vad gäller att inte säkert veta vad som pågår inom andra och ibland inte ens hos sig själv (Fonagy et al., 1998).

För att kunna utröna olika variablers betydelse för RF har Fonagy et al. (1998) undersökt RF i förhållande till en rad olika demografiska data. De fann i London Parent-Child Project att för mödrarna korrelerade varken ålder, socioekonomisk grupp eller utbildningsnivå med graden av RF. Dock fanns ett svagt samband mellan faderns utbildningsnivå och RF. För både fäder och mödrar fanns även svaga samband mellan verbal förmåga och RF (Fonagy et al., 1998). Steele och Steele (2008) menar även att inget samband har hittats mellan personlighetsvariabler och RF.

Target (2008) spekulerar kring möjligheten att bedömningen av RF i relation till AAI inte fångar individens reflekterande förmåga i nuvarande relationer på ett tillfredsställande vis. Ny forskning för att fånga fler dimensioner av begreppet RF har skett. Slade och kollegor har till exempel undersökt hur föräldrar reflekterar över sig själva som föräldrar och över sin relation till sitt barn med The Parent Development Interview (PDI) som grund (Slade, 2005).

RF i förhållande till anknytningsforskning

Steele och Steele (2008) beskriver att det finns ett samband mellan föräldrarnas reflekterande förmåga och barnets sociala och emotionella utveckling. London Parent-Child Project visade enligt Slade (2005) på samband mellan RF och olika anknytningsmönster. De föräldrar som bedömdes ha hög RF kategoriserades också i större utsträckning med tryggt/autonomt anknytningsmönster. Deras barn bedömdes också i högre omfattning ha ett tryggt anknytningsmönster i Strange situation vid ett års ålder. Likaså var sannolikheten stor att föräldrar som skattades med lägre RF i kombination med otryggt anknytningsmönster också hade barn som uppvisade ett otryggt anknytningsmönster (Slade, 2005). Vid en långtidsuppföljning visades dock att högst RF hade föräldrar som tidigare haft svåra familjerelationer men som vid skattningen klassificerades som trygga (Target, 2008). Denna kategori kallar Target (2008) för "förvärvad trygghet" (eng. earned security). Personer med trygg anknytning och utan svåra upplevelser i bagaget bedömdes i högre utsträckning ha måttlig till låg RF medan personer med en otrygg eller desorganiserad anknytning skattades med låg eller mycket låg RF. De föräldrar som hade hög RF och så kallad förvärvad trygghet visade sig i större utsträckning kunna skapa trygga anknytningsmönster hos sina barn än föräldrar med låg RF. Föräldrar som hade en måttlig till låg RF tillsammans med en trygg anknytning utan svåra tidiga erfarenheter hade också oftare barn med tryggt anknytningsmönster. Target menar att RF framförallt verkar fylla en viktig och skyddande funktion för personer som erfarit svåra upplevelser i tidigare anknytningsrelationer (Target, 2008).

RF och "transmission gap". Enligt Main (2000) antas individer med en trygg anknytning ha inre arbetsmodeller som är sammanhängande och

integrerade när det gäller dem själva, andra och sin omvärld. Ett annat antagande är att dessa föräldrar också skulle vara mer förmögna att samspela sensitivt med sina barn, vilket skulle vara en viktig faktor för hur anknytningsmönster överförs från föräldrar till barn. Emellertid har det enligt van Ijzendoorn (1995) varit svårt att empiriskt bevisa att sensitiviteten hos modern är den viktigaste mekanismen bakom trygg anknytning. Till exempel diskuterar De Wolff och van Ijzendoorn (1997) i sin metaanalys att flertalet andra kvaliteter i interaktionen kan ha lika stor betydelse. Den bristande vetskapen om vilka mekanismer som påverkar överföringen av anknytningsmönster mellan generationer har kommit att kallas "the transmission gap" (van Ijzendoorn, 1995).

Slade (2005) och kollegor undersökte i sin forskning just vilka komponenter som har betydelse i utvecklingen av en trygg anknytningsrelation mellan föräldrar och barn. I studierna användes PDI, i vilken föräldrarna uppmanades att reflektera kring aspekter som rör barnet, dem själva som föräldrar och deras relation till sitt barn. PDI skattades sedan med RF-manualen som utgångspunkt (Slade, 2005). I en studie, i vilken de undersökte samvariationen mellan mödrars RF och barnets anknytningsmönster vid ett års ålder, fann de att moderns RF spelade roll för vilken anknytning barnet uppvisade. De fann även att mödrar med lägre RF oftare hade barn med ett ambivalent eller desorganiserat anknytningsmönster. Emellertid kunde inte den grupp barn som bedömdes som otryggt undvikande skiljas från gruppen trygg anknytning när det gällde inverkan av moderns RF (Slade, Grienberger, Bernbach, Levy & Locker, 2005). Gruppen med otryggt undvikande mönster var dock relativt liten.

Grienberger, Kelly och Slade (2005) argumenterade för att det är vårdnadshavarens grad av RF som styr hur denne klarar bemöta barnets anknytningsbeteenden, speciellt vid stunder när både vårdnadshavare och barn upplever stark negativ affekt. I sin studie fann de att mödrar med hög RF, bedömt utifrån PDI, var mindre benägna att störa det emotionella utbytet med barnet under Strange Situation. De menade vidare att det fanns ett samband mellan moderns RF och hennes kapacitet att förstå och reglera barnets rädsla och stress. RF verkade därmed fungera som en buffert mot sammanbrott i affektregleringen

både vad gäller moderns förmåga att reglera sina egna affekter och hennes förmåga att hjälpa och stödja barnet. Slutligen menade Grienberger et al. (2005) att RF hos modern och hennes förmåga att reglera sitt barns negativa affekt skulle kunna ha en större inverkan än hennes generella sensitivitet vad gäller formandet av en trygg anknytningsrelation.

RF i svensk kontext

I Sverige har RF använts som bedömningsinstrument i psykologexamensuppsatser vid två tidigare tillfällen (Philipson, 2001; Möller, 2008). Möller (2008) jämförde RF hos patienter med diagnosen borderline personlighetsstörning med en normalgrupp och fann en signifikant skillnad mellan grupperna.

SYFTE

Syftet med studien var att undersöka sambandet mellan vuxnas reflekterande förmåga och deras emotionella tillgänglighet i samspel med barn som de inte har en primär anknytningsrelation till. Med grund i tidigare forskning var vår hypotes att vuxna med hög reflekterande förmåga mätt utifrån RF-skalan skulle ha hög emotionell tillgänglighet enligt EAS. En stor del av forskningen med dessa instrument har studerats i relation till anknytningsbedömningar. Därför valde vi att även undersöka skalorna i förhållande till hur de vuxna upplevde sig själva i nära relationer.

Frågeställningen var följande: *Hur samvarierar vuxnas reflekterande förmåga och deras upplevelse av sig själva i nära relationer med deras emotionella tillgänglighet i samspel med barn?*

METOD

Förutsättningar för undersökningen

Studien genomfördes inom ramen för ett större utvärderingsprojekt av utbildningen Vägledande samspel/International Child Development

Program (ICDP). Utvärderingsprojektet är ett samarbete mellan Svenska ICDP-föreningen och Institutionen för beteendevetenskap och lärande vid Linköpings universitet. Inom ramen för utvärderingsprojektet intervjuades deltagarna med Adult Attachment Interview (AAI), Affect Consciousness Interview (ACI) samt ombads att fylla i självskattningsformulären Interpersonal Reactivity Index (IRI), Toronto Alexithymia Scale -20 (TAS-20) och Attachment Style Questionnaire (ASQ). Endast AAI och ASQ inkluderades i föreliggande studie. Deltagarna ombads även att överlämna de samspelssekvenser som de spelat in för utbildningen ifråga till Linköpings universitet.

Deltagare och urval

Deltagarna i studien arbetade inom pedagogiska verksamheter för barn, samt rekryterades från utbildningen i Vägledande samspel. Arton deltagare anmälde sig frivilligt att delta i studien samt intervjuades under hösten 2008. Ytterligare 17 deltagare omfattades av ett beslut rörande obligatoriskt deltagande i utvärderingsprojektet av utbildningen (se ovan) och gav sitt samtycke samt intervjuades under januari till och med mars 2009. Totalt genomfördes 35 intervjuer och 23 deltagare skickade in videosekvenser där de samspelade med ett barn. Det slutgiltiga inklusionskriteriet för att ingå i studien var att ha genomfört intervju och att ha skickat in en samspelssekvens på videoband eller dvd före den 24/4 2009. Sammanlagt uppfyllde 23 deltagare inklusionskriteriet och studien grundar sig på data från dessa personer. Bortfallet utgjordes av deltagare som valt att avbryta sitt medverkande av personliga skäl eller som av olika anledningar förhindrats att genomföra inspelningen av samspelssekvensen. Av de 23 deltagarna som ingick i studien skickade 21 stycken in självskattningsformuläret ASQ, vilket utgör ett bortfall på två personer vid jämförelser med dessa. Sammanlagt bestod undersökningsgruppen av 20 kvinnor och 3 män.

Procedur

Deltagarna informerades om studien vid utbildningstillfället för Vägledande samspel. Samtliga deltagare fick även både muntlig och skriftlig information om forskningsprojektet vid första intervjutillfället.

Ett samtyckeskontrakt undertecknades kring hur deltagarnas material skulle hanteras samt med information om deras rättighet att avbryta sitt deltagande när som helst utan konsekvenser. Deltagarna fick även med sig en samtyckesblankett för underskrift av vårdnadshavare till de barn som de skulle spela in en samspelssekvens tillsammans med samt ett informationsblad om forskningsprojektet av utbildningen Vägledande Samspel. Innan intervjuerna startade fick deltagarna ett kuvert med självskattningsformulären IRI, TAS-20 och ASQ att fylla i vid ett senare tillfälle och skicka in. Formulären var märkta med deltagarens kod för att värna om konfidentialitet. Därefter intervjuades deltagarna med AAI och ACI. Intervjuerna spelades in med digitalkamera. AAI tog mellan 23 och 73 minuter, med en genomsnittlig längd på 42 minuter. Deltagarna erbjöds att i efterhand kontakta intervjuaren om det skulle uppkomma funderingar kring intervjun.

Intervjuerna transkriberades och aidentifierades av författarna. De skattades enligt RF-manualen av Fonagy et al. (1998). Undervisning och handledning rörande RF-skattningarna gavs av en behörig skattare (Falkenström) och en erfaren RF-skattare (Möller). De första sju intervjuerna användes som övningsskattningar. Tre av dessa skattades gemensamt och de övriga fyra separat. De sju övningsskattningarna skattades även av både Falkenström och Möller. Övriga intervjuer skattades av författarna var för sig och interbedömarreliabilitet beräknades gentemot Falkenström. Vid oenighet rörande totalskattningen för intervjuerna har författarna enats om den slutgiltiga bedömningen. Falkenström och Möller har rådfrågats vid osäkerhet kring den bedömning som gjorts. En AAI uppnådde inte kravet på fyra demandfrågor som krävs för en tillförlitlig RF-bedömning. Flertalet permitfrågor fanns dock vilket gjorde att beslut togs tillsammans med Falkenström om att intervjun ändå kunde inkluderas i studien (se under rubriken Instrument för närmare beskrivning av demand- respektive permitfrågor).

Instruktionerna till deltagarna för samspelssituationerna, vilka skattades enligt EAS, var att spela in en 20 minuter lång videosekvens utan avbrott tillsammans med ett barn. Det fick inte vara deltagarnas egna barn. Kameran skulle placeras så att det var möjligt att se både barnets och den

vuxnes kroppsspråk och mimik. Uppgiften var att samspela kring en lämplig aktivitet. Exempel som gavs var bygga med Lego, spela spel eller måla tillsammans. Barnens ålder var uppskattningsvis mellan 3 och 14 år. Valda aktiviteter har varierat mellan att spela spel, leka med lera och mer skollika situationer. Längden på samspelsekvenserna skiftade och endast de första 20 minuterna skattades oberoende av om aktiviteten hade avslutats. Det fanns en filmsekvens som, på grund av tekniska problem, enbart kunde ses 15 minuter. Även denna inkluderades på grund av det redan begränsade antalet deltagare. Filmerna skattades enligt manualen (Biringen et al., 1998) efter genomgången distansutbildning (se under rubriken Instrument för vidare information). Författarna har initialt skattat varje sekvens var för sig och därefter enats om den slutgiltiga skattningen.

Instrument

De instrument som användes var Adult Attachment Interview (AAI), Reflective Functioning (RF), Emotional Availability Scale (EAS) samt Attachment Style Questionnaire (ASQ).

Adult Attachment Interview (AAI)

AAI är en semistrukturerad intervju som utarbetades av George, Kaplan & Main (1985) för att bedöma anknytningsmönster hos vuxna. Den svenska versionen av intervjun är framtagen av Broberg, Ivarsson och Hinde (1996) och består av 20 frågor. I föreliggande studie har en förkortad version med tio frågor använts.

Reflective Functioning scale (RF-skalan)

Vid bedömningen av reflekterande förmåga användes RF-skalan i Reflective Functioning Manual (Fonagy et al., 1998) som är framtagen för att tillämpas på AAI. RF-skalan är en 11-gradig skala och sträcker sig mellan -1 (negativ RF) till 9 (exceptionell RF). RF skattas enligt Fonagy et al. (1998) utifrån fyra olika aspekter: medvetenhet om mentala tillståndets natur, explicita ansträngningar att förstå beteenden utifrån möjliga bakomliggande mentala tillstånd, uppmärksamhet och förståelse av utvecklingsmässiga aspekter utav mentala tillstånd samt uppmärksamhet av mentala tillstånd i relation till intervjuaren.

Frågorna i AAI kategoriseras enligt Fonagy et al. (1998) utifrån om de är demand- respektive permitfrågor. Demandfrågorna är utformade i form av uppmaningar till att reflektera kring det egna och andras inre tillstånd. I permitfrågorna finns däremot ingen direkt uppmaning till reflektion. Ett exempel på en demandfråga är "Vilken betydelse tror du att dina upplevelser tillsammans med dina föräldrar har haft för din vuxna personlighet?" medan ett exempel på en permitfråga är "Kommer du ihåg första gången du var ifrån dina föräldrar, hur reagerade de och hur reagerade du?" Enligt Falkenström (personlig kommunikation, 2009-01-09) bör antalet demandfrågor i en intervju inte understiga fyra stycken för att en tillförlitlig bedömning av RF ska kunna göras.

Bedömningen av RF baseras framförallt på skattning av svaren på demandfrågorna i AAI. Svaren på permitfrågorna skattas enbart om den intervjuade reflekterat kring mentala tillstånd och reflektionen är så pass avancerad att den höjer den totala skattningen. Skattningarna av svaren på demand- samt eventuella permitfrågor vägs samman till en totalskattning på den 11-gradiga skalan.

För måttlig till hög RF krävs att det finns upprepade passager i intervjun vilka tydligt visar god förmåga till mentalisering i förhållande till någon eller några av de fyra olika aspekterna av mentala tillstånd. En måttlig RF ligger runt 5 och kännetecknas av explicit reflekterande kring mentala tillstånd och av att intervjupersonen visar på en sammanhängande och integrerad inre modell av sina primära anknytningspersoner. Mycket låga skattningar (negativ RF) utmärks av antingen ett aktivt avvisande eller fientlighet gentemot att reflektera kring mentala tillstånd och svaren karaktäriseras av att vara bisarra eller svårbegripliga för intervjuaren. Låga skattningar (från frånvaro av RF till låg RF) utmärks däremot av förenklade, generaliserade beskrivningar samt bristande explicita kopplingar till mentala tillstånd. Vid högre skattningar (från måttlig till exceptionell RF) finns det emellertid varierande grad av komplexa, nyanserade och avancerade reflektioner av det egna och andras inre tillstånd, där skattaren kan överraskas av resonemanget som förs. Intervjuer som i sin helhetsbedömning ges antingen RF -1 eller RF 9 är relativt ovanliga. Däremot är det mer vanligt förekommande att enstaka passager bedöms som lägre (runt 0-1) respektive högre (7-8) (Fonagy et al., 1998).

Interbedömarreliabilitet för RF. Kvalitén på skattningarna har säkerställts genom att interbedömarreliabilitet beräknades gentemot Falkenström som är behörig skattare. För att bli behörig skattare krävs genomförd utbildning vid Anna Freud Centre i London och godkänd interbedömarreliabilitetsnivå (Möller, 2008). Interbedömarreliabiliteten i den här studien har baserats på 12 intervjuer. Fyra av dessa är övningsskattningarna som skattats separat, de övriga åtta har valts ut utan författarnas medverkan. Beräkningarna är gjorda med intraclass correlation coefficient (ICC). Interbedömarreliabiliteten var .79 respektive .69.

Emotional Availability Scales (EAS)

För bedömningen av samspelssekvenserna användes Emotional Availability Scales (Biringen et al., 1998). Metoden är framtagen av Biringen et al. (1998) för att bedöma emotionell tillgänglighet i interaktionen mellan en förälder och ett barn. Instrumentet består av sex olika dimensioner. Fyra av dessa används för att skatta föräldrarnas emotionella tillgänglighet och två används för att skatta barnets. Föräldradsdimensionerna är *parental sensitivity*, *parental structuring*, *parental nonintrusiveness* samt *parental nonhostility*. Barnet bedöms utifrån dimensionerna *child responsiveness* och *child involvement*. Nedan följer en beskrivning av respektive dimension utifrån Biringen et al. (1998).

Parental sensitivity. Dimensionen refererar bland annat till föräldrarnas förmåga att fånga upp barnets signaler och agera lämpligt utifrån dessa. Det handlar också om föräldrarnas generella affekt gentemot barnet, som exempelvis ett positivt, accepterande förhållningssätt, samt överensstämmelse mellan föräldrarnas verbala och icke verbala kommunikation. Även aspekter som tajming, flexibilitet i samspelet samt hur konflikter tas om hand bedöms inom dimensionen. Skalan sträcker sig från 9 (*highly sensitive*) till 1 (*highly insensitive*).

Parental structuring. Dimensionen refererar till hur väl föräldern strukturerar barnets lek genom att följa barnets initiativ och låta det utforska samtidigt som gränser sätts upp för dess beteende. Det kan handla om att föräldern bryter ned en uppgift i mindre delar för att barnet ska kunna vara så delaktig som möjligt eller att hon/han

förmedlar lagom med information innan de påbörjar ett nytt spel. Skalan sträcker sig från 5 (*optimal structuring*) till 1 (*nonoptimal structuring*).

Parental nonintrusiveness. Dimensionen syftar till att bedöma förälderns förmåga att vara tillgänglig för barnet utan att bli påträngande eller störa barnets autonomi. Exempel på kvaliteter i samspelet som bedöms som påträngande beteende är enligt skalan hög direktivitet, överstimulering samt överbeskyddande i form av att behandla barnet som yngre än vad det är. Skalan sträcker sig från 5 (*nonintrusive*) till 1 (*intrusive*).

Parental nonhostility. Dimensionen syftar till att bedöma graden av fientlighet i förälderns sätt att bemöta sitt barn. Vid bedömningen beaktas både öppen fientlighet mot barnet och mer dold fientlighet i form av otålighet, suckar, menande blickar och så vidare som inte behöver vara direkt riktat gentemot barnet. Skalan sträcker sig från 5 (*nonhostile*) till 1 (*markedly and overtly hostile*).

Child responsiveness. Dimensionen refererar till i vilken grad som barnet kan sägas vara känslomässigt tillgänglig för föräldern. Att bedöma barnets responsivitet görs framför allt genom att observera barnet vid tillfällen när föräldern efterfrågar kontakt. Ett barn med hög responsivitet visar nöjdhet i interaktionen med föräldern, samt villighet och engagemang när det svarar på kommentarer och förslag från föräldern. Alltför stor angelägenhet i att svara på förälderns försök till kontakt ses dock inte som optimalt, utan balans mellan självständig aktivitet och responsivitet bör råda. Den affektiva kvalitén i samspelet har stor betydelse när bedömningen görs. Skalan sträcker sig från 7 (*optimal in responsiveness*) till 1 (*clearly nonoptimal in responsiveness*).

Child involvement. Dimensionen syftar till att bedöma i vilken grad barnet uppmärksammar och försöker involvera föräldern i lek/aktivitet. Ett involverande beteende i avseendet innebär exempelvis att ställa frågor, visa eller berätta vad som händer i leken som förs. Stor vikt läggs vid hur väl barnet kan integrera föräldern utan att överge den egna aktiviteten. Skalan sträcker sig från 7 (*optimal in involving behaviors*) till 1 (*clearly nonoptimal in involving behaviors*).

Ett par aspekter är enligt Biringen et al. (1998) viktiga att beakta vid användningen av skalan. Själva skattningen är en helhetsbedömning som görs utifrån observerbara beteenden i samspelssekvensen. Dock sker ingen räkning av antal olika sorters beteenden utan stor vikt läggs vid den enskilda bedömarens förmåga att använda sig av sina erfarenheter och beakta kontextuella ledtrådar för att sluta sig till lämpligheten av beteenden i varje enskilt fall. Emotionell tillgänglighet ses inte heller som en egenskap utan något som är specifikt för relationen och dess kontext. Detta innebär att bedömningen enligt varje dimension även görs med den andre partens reaktioner i beaktande. Exempelvis kan en förälder ej ses som optimalt strukturerande om han/hon inte framgångsrikt har barnet med sig. För samtliga skalor gäller att halva skalsteg kan ges (Biringen et al., 1998).

Interbedömarreliabilitet för EAS. För att säkerställa kvalitén på EAS-skattningarna beräknades interbedömarreliabilitet. För att bli accepterad bedömare av EAS krävs genomgången distansutbildning samt åtta godkända övningsskattningar framtagna av Zeynep Biringen vid Colorado State University. Författarna har tagit del av distansutbildningen, som utgörs av en videoinspelad workshop och har genomfört övningsskattningarna. Interbedömarreliabiliteten beräknades gentemot Hernestam och Salhoff som är tidigare behöriga skattare (Hernestam & Salhoff, 2008). Interbedömarreliabiliteten enligt ICC var .89 respektive .82.

Attachment Style Questionnaire (ASQ)

Attachment Style Questionnaire (ASQ) är ett självskattningsformulär som avser att mäta anknytningsstil hos ungdomar och vuxna. I den aktuella studien har den svenska versionen av Tengstöm och Håkansson (1997) tillämpats. ASQ består av 40 frågor som delas in i de fem olika delskalorna: Tillit, Distans, Sakorientering, Bifallsbehov samt Relationsfixering. Tillit syftar till att fånga en trygg anknytningsstil vilken utmärks av ett oproblematiskt sätt att hantera nära relationer samt av generellt hög grad av tillit till sig själv och andra. Delskalan Distans syftar till att fånga drag av avståndstagande till nära relationer. Delskalan Sakorientering handlar om att mäta i vilken grad oberoende

från andra framhävs samt i vilken utsträckning personliga bedrifter framhålls framför nära relationer. Delskalorna Distans och Sakorientering kan sägas mäta aspekter som vanligtvis är framträdande i en otryggt undvikande anknytningsstil. Delskalorna Relationsfixering och Bifallsbehov avser att mäta graden av ängslighet i förhållanden till andra. Den förstnämnda innefattas dock mer av överinvolvering i andra personer medan den andra utmärks av ett stort behov att söka andras godkännande. Vidare kan de sägas fånga aspekter som är framträdande i en otrygg ambivalent anknytningsstil (Tengström & Håkansson, 1997). Självskattningsformulär som avser att mäta anknytningsmönster i vuxen ålder har kritiserats för att de endast har en svag korrelation med anknytningsmönster som bedömts med Strange Situation och AAI (Corwell, Fraley & Shaver, 1994). Lech, Andersson och Holmqvist (in press) menade att självskattad anknytning förmodligen fångar andra aspekter av anknytning som till exempel individens egen upplevelse av att befinna sig i nära relationer, vilket även är syftet i aktuell studie.

Databearbetning och analys

Det insamlade och bedömda materialet för både RF och EAS, samt data från ASQ analyserades i SPSS version 15.0. Deskriptiv statistik, i form av medelvärden, standardavvikelser och vidd beräknades. Därefter beräknades korrelationer mellan de olika dimensionerna i EAS och sambandet mellan data från de olika instrumenten som använts. Korrelationerna beräknades enligt Pearsons r .

RESULTAT

Hypotesen var att individer med hög reflekterande förmåga, mätt med RF-skalan, skulle ha högre emotionell tillgänglighet enligt EAS, samt i högre utsträckning uppleva sig som tillitsfulla i sina nära relationer. Nedan presenteras först deskriptiv statistik och därefter följer en mer ingående presentation av resultaten.

Deskriptiv statistik

EAS

Dimensionen *sensitivity* graderas från 1-9 och de tre andra vuxendimensionerna *structuring*, *nonintrusivness* samt *nonhostility* graderas från 1-5. Barndimensionerna *responsiveness* och *involvement* graderas från 1-7. Resultatet som presenteras i Tabell 1 visade att medelvärdet för totalsumman på EAS var 31.4 (SD= 3.7). Medelvärdet för dimensionen *sensitivity* var 6.2 (SD= 1.1), *structuring* 4.2 (SD= 0.62), *nonintrusivness* 4.5 (SD= 0.71), *nonhostility* 4.8 (SD= 0.28), *child responsiveness* 6.0 (SD= 1.0) samt *child involvement* 5.9 (SD= 0.89). Biringen et al. (1998) menade att samspel som skattas mellan 5 och 9 på dimensionen *sensitivity* inte är i behov av terapeutiska interventioner, vilket i det här fallet innebär 96 procent av dyaderna. Medelvärdena kan sägas vara generellt sett något högre i den här studien i jämförelse med andra studier, till exempel var medelvärdet för dimensionen *sensitivity* 5.66 (SD= 1.95) i Biringen et al. (2005), 5.6 i Easterbrooks et al. (2005) och 5.76 (SD= 1.09) i Lok och McMahan (2006) i jämförelse med 6.2 (SD = 1.1) i denna studie.

RF

RF-skalan graderas från -1 till 9. Resultatet visade ett medelvärde på RF 4.0 (SD=1.3), se Tabell 1. Vidden i samplet var mellan 2 till 6 på RF-skalan. Resultatet är under det förväntade då Fonagy et al. (1998) menade att genomsnittsvärdet i normalpopulation ligger på RF 5. Medelvärdet ligger i denna studie dock något närmare det som presenterats i Möller (2008), vilket var 4.6 (SD= 1.1).

ASQ

I Tabell 1 redovisas även medelvärden för de olika delskalorna i ASQ. Medelvärdena kan sägas överensstämma med en tidigare undersökning av en icke-klinisk grupp (se Möller, 2008). Standardavvikelserna i den här studien var dock något större, vilket visar att gruppen var något mer heterogen än den tidigare studerade gruppen i Möller (2008).

Tabell 1. Medelvärden, standardavvikelse och vidd för EAS, RF och ASQ

	Medelvärde	Standardavvikelse	Vidd
EAS (N=23)			
Sensitivity	6.2	1.1	3-8
Structuring	4.2	0.62	3-5
Nonintrusiveness	4.5	0.71	2-5
Nonhostility	4.8	0.28	4-5
Responsiveness	6.0	1.0	4-7
Involvement	5.9	0.89	4-7
EAS totalt	31.4	3.7	20-37
RF (N=23)			
	4.0	1.3	2-6
ASQ (N=21)			
Tillit	36.9	4.8	27-45
Distans	28.3	7.6	19-44
Sakorientering	13.6	3.3	7-23
Bifallsbehov	20.0	6.0	9-32
Relationsfixering	24.0	5.4	10-35

Korrelationer mellan dimensionerna i EAS

Den interna konsistensen för dimensionerna i EAS var god (Cronbach´s alpha=.85), vilket stöder Biringen och Robinsons (1991) uppfattning om EA som en enhetlig konceptualisering. Resultatet visade att dimensionen *sensitivity* korrelerade högt med de övriga dimensionerna i EAS, se Tabell 2. Likaså korrelerade de båda barndimensionerna högt med varandra, vilket är i enlighet med tidigare studier (Biringen & Robinson, 1991; Easterbrooks et al., 2005). De enda dimensionerna som inte var signifikant korrelerade med varandra var *nonintrusiveness* i förhållande till *child responsiveness* och *child involvement*, samt *nonhostility* och *child responsiveness*.

Tabell 2. Korrelation mellan de olika dimensionerna i EAS

	Sensitivity	Structuring	Nonintrusiveness	Nonhostility	Child Responsiveness
Sensitivity					
Structuring	.65**				
Nonintrusiveness	.58**	.47*			
Nonhostility	.62**	.42*	.55**		
Child Responsiveness	.73***	.58**	.27	.39	
Child Involvement	.57**	.47*	.30	.42*	.84***

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Korrelationer mellan EAS, RF och ASQ

Resultatet visade att RF varken korrelerade med totalsumman för EAS eller med någon av dimensionerna var för sig, se Tabell 3. RF hade inte heller något signifikant samband med någon av delskalorna på ASQ. För delskalan Tillit var korrelationen ($r = -.19$), för Distans ($r = -.05$) för Sakorientering ($r = -.27$), för Bifallsbehov ($r = -.08$) och för Relationsfixering ($r = .26$). Resultatet skiljer sig från tidigare resultat i en svensk studie av Möller (2008) där graden av RF hade ett måttligt positivt samband med delskalan Tillit och ett måttligt negativt samband med delskalorna Sakorientering och Bifallsbehov.

Mellan EAS och ASQ fanns några signifikanta samband, se Tabell 3. Totalsumman av vuxendimensionerna (*sensitivity*, *structuring*, *nonintrusiveness* och *nonhostility*) på EAS och delskalan Relationsfixering på ASQ korrelerade signifikant positivt med varandra. Det vill säga, det fanns ett samband mellan att deltagare bedömdes ha en hög emotionell tillgänglighet i samspelet med barn och att de själva skattade sig vara upptagna av relationer på självskattningsformuläret ASQ. Vad gäller de olika dimensionerna på EAS separat fanns ett negativt signifikant samband mellan dimensionen *nonhostility* och delskalan Tillit på ASQ. Det fanns också positiva signifikanta samband mellan dimensionen

nonhostility och delskalorna Sakorientering, Bifallsbehov och Relationsfixering. Korrelationerna med dimensionen *nonhostility* bör dock tolkas med stor försiktighet då medelvärdet i hela gruppen låg på 4,8 (SD = .28) på den 5-gradiga skalan.

Tabell 3. *Korrelation mellan EAS, RF och delskalorna i ASQ*

	RF	Tillit	Distans	Sak-orientering	Bifallsbehov	Relationsfixering
Sensitivity	.03	-.20	.12	.14	.36	.40
Structuring	-.19	-.27	.05	.19	.23	.34
Non-intrusiveness	.07	-.31	-.05	.42	.25	.40
Nonhostility	.21	-.52*	.19	.44*	.51*	.61**
Child Responsiveness	-.04	.02	.05	.00	.39	.15
Child Involvement	-.02	.07	-.19	-.08	.23	.14
EAS - vuxenvariabler na	.16	-.27	.10	.28	.38	.52*
EAS totalsumma	-.08	-.13	.04	.16	.39	.40

* = $p < .05$, ** = $p < .01$

DISKUSSION

Resultatdiskussion

Syftet med studien var att undersöka sambandet mellan vuxnas reflekterande förmåga och emotionella tillgänglighet i samspel med barn samt att studera om det samvarierar med hur de upplever sig själva i nära relationer. Utifrån den forskning som har bedrivits inom fältet för RF (Fonagy et al., 1998) och EA (Biringen et al., 1998) var vår förväntan att personer med hög reflekterande förmåga skulle vara mer lyhörda i samspelet med barn, samt i högre utsträckning skatta sig själva som tillitsfulla i förhållande till nära relationer. Nedan följer en diskussion kring våra resultat.

RF och EAS

Resultatet visade inga signifikanta samband mellan RF och EAS. Det vill säga, graden av reflekterande förmåga hos en deltagare hade enligt resultatet ingen betydelse för interaktionen med barnet under videosekvensen. En deltagare som bedömdes ha låg RF (ex. RF 2 eller 3) kunde alltså vara lika sensitiv i samspelet med barnet eller till och med mer sensitiv än deltagare med högre RF. Hur kan dessa resultat förstås som till viss del talar emot teoretiska antaganden? Ett par aspekter är av värde att beakta. Dels är det typen av undersökningsgrupp och de relationer som har studerats och dels RF som begrepp.

Undersökningsgruppen. En viktig aspekt är att alla deltagare i studien rekryterades från den pågående utbildningen Vägledande samspel, i vilken fokus ligger på att öka lyhördheten i samspel tillsammans med barn. De samspelssekvenser som använts som underlag för bedömningen med EAS har även primärt använts i utbildningssammanhanget. Deltagarna ombads också att själva välja ut ett barn att interagera med under inspelningen, vilket innebär en möjlighet att de barn som valts ut kan vara mer positivt aktiva i samspel generellt. Utöver det fanns ingen primär anknytningsrelation mellan den vuxne och barnet och i de flesta fall har deltagaren valt ut ett barn från sin pedagogiska verksamhet. Detta kan ha inneburit att inarbetade roller i egenskap av till exempelvis förskolelärare och förskolebarn har

funnits. Dessa faktorer tillsammans påverkar naturligtvis deltagarnas interaktion med barnet. En möjlighet är att samspelet i dyaderna påverkats i positiv riktning genom att deltagarna till exempel använder sig av lärdomar från utbildningen för att skapa en positiv interaktion. Det skulle kunna vara anledningar till varför medelvärdena på dimensionerna i EAS i den aktuella studien generellt är något högre än i andra studier (Biringen et al., 2005, Easterbrooks et al., 2005; Lok & McMahon, 2006). Under förutsättning att utbildningen har höjt värdena på EAS generellt skulle det kunna innebära att jämförelsen med grad av RF också har påverkats och att en eventuell skillnad mellan deltagare med hög respektive låg RF kan ha planats ut. Statistiskt sett innebär detta att det finns en tendens till takeffekt för EAS-variablerna, eftersom det är en liten varians i gruppen vilket i sin tur minskar möjligheten att få rimliga korrelationer.

RF som begrepp. Om ovan nämnda faktorer har påverkat EAS-bedömningarna i positiv riktning innebär det att aspekter av samspel kan läras in. Dock förklarar det fortfarande inte varför graden av RF inte har den inverkan på samspelet som förväntat. Utbildningen till trots borde ju deltagare med låg RF ändå kunna förväntas vara mindre lyhörda i samspelet än deltagare med hög RF, i alla fall enligt den teoretiska konceptualiseringen av RF. Eller är det så att förmågan att "holding mind in mind" (Allen, 2006 s.3), egentligen inte har någon större betydelse i samspelet med barn i praktiken? Förmodligen finns inget entydigt svar på frågan och resultatet i denna studie går att diskuteras utifrån olika perspektiv.

Ett perspektiv handlar om vad de samspelssekvenser vi studerat innefattas av i förhållande till RF. Fonagy (2006) menade att mentaliseringsförmågan blir som mest framträdande och betydande under emotionellt laddade situationer, som till exempel vid konflikter. Grienberger et al. (2005) menade även att moderns RF hade betydelse för hur hon klarade reglera sina egna och sitt barns affekter vid påfrestande och stressande situationer. De videosekvenser som skattats med EAS i den här studien har i de allra flesta fall handlat om situationer som inte har varit emotionellt laddade. Det skulle därför kunna vara så att deltagare med låg respektive hög RF inte skiljer sig åt gällande dimensionerna på EAS vid samspelssituationer som är relativt

friktionsfria. Det som bedömts under dessa samspelssekvenser skulle således snarare kunna vara deltagarnas generella förmåga till samspel, något som kanske inte i samma utsträckning är beroende av grad av RF. Möjligen skulle en eventuell skillnad bli mer påtaglig i påfrestande situationer där större krav på mentaliseringsförmågan ställs. Som Biringen et al. (2005) tidigare kommit fram till har valet av kontext betydelse för bedömningarna med EAS och därmed också för korrelationerna med andra mått.

Att en stor del av deltagarna i den aktuella studien som skattades med låg RF ändå uppnådde höga värden på EAS kan även diskuteras i förhållande till Targets (2008) fynd. Hon menade att graden av RF framförallt har betydelse i de fall då en individ har utsatts för svåra anknytningsrelaterade upplevelser. I dessa lägen verkar det fylla en viktig funktion för den vuxnes möjligheter att skapa en trygg anknytningsrelation tillsammans med sitt barn. En förklaring till bristen på samband mellan RF och EAS i den aktuella studien skulle kunna vara att en stor del av deltagarna utgörs av människor som har haft relativt trygga anknytningsrelationer och som inte bär på alltför svåra erfarenheter, samt att graden av RF i dessa fall inte är av avgörande betydelse för samspelet.

En annan aspekt som är värd att beakta är kritiken som framförts att RF-bedömningar i relation till AAI inte fångar mentaliseringsförmågan i förhållande till nuvarande relationer (Slade, 2005). Mentalisering beskrivs ju som en mental aktivitet snarare än en konstant förmåga och kan därför både variera över tid och kontext (Allen, 2006; Diamond & Kernberg, 2008; Target, 2008). Det skulle kunna vara så att reflekterande förmåga mätt med RF-skalan applicerad på AAI har indikationer för anknytningsrelationer, men att det är ett mindre lämpat instrument för att kunna jämföra med lyhördhet i andra sammanhang, som i den aktuella studien, där den vuxne och barnet inte har en gemensam historia som format deras samspel över tid. Frågan blir således hur förenliga instrumenten RF-skalan och EAS är när det handlar om relationer utanför ett familjesystem. Möjligen hade det varit mer fruktbart att initialt undersöka sambandet mellan RF och EA inom en primär anknytningsrelation.

Slutligen bör det ändå sägas att våra resultat i viss mån överensstämmer med resultat från studien av Lok och McMahon (2006) som inte fann något signifikant samband mellan moderns mind-mindedness och samspelet mellan modern och barnet bedömt med EAS, förutom vad gäller dimensionen *nonhostility*. Även om mind-mindedness skiljer sig från RF rörande hur det operationaliserats finns likheter i att det handlar om att uppmärksamma, värdera och försöka förstå andra människor utifrån mentala tillstånd.

RF och EAS i relation till ASQ

RF. Resultatet visade att graden av RF hos deltagarna inte hade något samband med hur de själva skattade sig i förhållande till nära relationer mätt med ASQ. Som tidigare nämnts skiljer sig resultatet från tidigare resultat i en svensk studie (Möller, 2008). Skillnaden skulle kunna bero på att den studien inkluderade både en klinisk och icke-klinisk grupp och att det därför fanns en större spridning både vad gäller grad av RF och svarsvariationen i ASQ. Det skulle kunna vara så att det i den undersökta normalgruppen i den aktuella studien inte existerar samband eller att variansen i RF och de olika delskalorna i ASQ är för liten för att korrelationer ska bli sannolika.

EAS. Hypotesen att deltagare som skattade sig själva som trygga och tillitsfulla skulle vara mer emotionellt tillgängliga i samspelet med barn fick inte stöd i studien. Däremot framträdde ett signifikant samband mellan vuxendimensionerna på EAS och delskalan Relationsfixering på ASQ. Frågan är vad det signifikanta sambandet betyder i en normalgrupp som denna? En förklaring skulle kunna vara att deltagare som i den aktuella undersökningsgruppen skattar sig själva som mer upptagna av relationer också är de som intresserar sig för och värderar samspel högre snarare än att vara insnärjda och överinvolverade i sina relationer, vilket delskalan antas mäta i sin extremform.

Även dimensionen *nonhostility* korrelerade signifikant positivt med delskalorna Relationsfixering, Sakorientering och Bifallsbehov på ASQ. Det var förvånande att dimensionen *nonhostility* hade ett signifikant negativt samband med delskalan Tillit, som till viss del anses vara överensstämmande med ett tryggt anknytningsmönster. Dock är frågan

hur meningsfullt sambandet är med tanke på att 74 procent av undersökningsgruppen fick högsta möjliga värde på dimensionen och 22 procent bedömdes vara ett halvt skalsteg under. Det bör också beaktas att manualen för EAS uttryckligen beskriver att även former av dold fientlighet som inte uttrycks gentemot barnet ska dra ner bedömningen (Biringen et al., 1998). Exempelvis kan det handla om att deltagaren vid något tillfälle låter otålig på rösten eller visar beteenden som skulle kunna tolkas som uttråkning såsom gäspningar och suckar. Beteenden som dessa benämns inte som fientliga i vardaglig bemärkelse, men påverkar skattningen på dimensionen *nonhostility*. Dimensionen sträcker sig alltifrån öppen fientlighet riktad mot barnet till samspel som är helt fritt från negativ inverkan på det känslomässiga klimatet ifrån den vuxnes sida. En möjlig förklaring till att deltagare som skattar sig högt på delskalan Tillit också bedöms vara mer "fientliga" enligt EAS skulle kunna vara att de är mindre oroliga för att de ska påverka samspelet negativt och kanske också mer tillitsfulla till att relationen klarar av sådana uttryck i begränsad omfattning.

Metoddiskussion

Studiens resultat kan även diskuteras utifrån en rad olika metodologiska aspekter. En sådan är att undersökningsgruppen benämns som normalgrupp och utgångspunkten var att resultaten skulle vara representativa för "vanliga" personer. Detta kan möjligen diskuteras, eftersom alla studiens deltagare arbetar inom någon form av pedagogisk verksamhet för barn. I detta avseende är undersökningsgruppen relativt homogen och kan som grupp förväntas ha ett större intresse och mer kunskaper än andra vad gäller samspel med barn. Det medför att resultaten i den aktuella studien bör generaliseras med viss försiktighet till övrig normalpopulation men torde vara mer representativa för den grupp som arbetar inom pedagogisk verksamhet för barn. Antalet deltagare i studien är också begränsat, vilket minskar resultatets generaliserbarhet. Vidare hade det varit önskvärt att bakgrundsdata samlats in, eftersom det hade skapat möjlighet att undersöka hur studiens olika begrepp varierar i förhållande till olika variabler som exempelvis ålder och utbildningsnivå. Även hur länge och hur väl

deltagaren hade känt barnet och vilken sorts relation de hade till varandra är information som skulle ha kunnat berika våra resultat.

Även förutsättningarna för studien kan ha inverkat på resultatet. Att en del av deltagarna i studien omfattades av ett beslut om obligatoriskt medverkan från utbildningsarrangörens sida kan diskuteras, dels utifrån deltagarnas motivation och dels utifrån etiska aspekter. Vid till exempel AAI bygger bedömningen av RF på att personer kan, men också vill redogöra för sina tidigare erfarenheter tillsammans med viktiga omvårdnadspersoner (Fonagy et al., 1998). Intervjun är av känslig karaktär och utifrån omständigheten att deltagarna förväntades delta i studien är det möjligt att de kan ha upplevt intervjuerna som alltför personliga och därmed gett mindre utförliga svar. Vad gäller de etiska aspekterna har detta hanterats genom att samtyckeskravet har understrukits och möjligheten att avbryta deltagandet betonats. Vidare skulle även det faktum att studien utfördes inom ramen för en utbildning ha kunnat påverka hur deltagarna svarar på AAI och ASQ. Möjligen kan det finnas en benägenhet att respondera på ett sätt som är i enlighet med utbildningens värderingar.

Ytterligare en viktig aspekt som rör förutsättningarna för studien är bedömningen utifrån EAS operationalisering. Manualen av Biringen et al. (1998) är utarbetad för att bedöma föräldra-barn-dyader, vilket ibland har försvårat skattningen av vissa avsnitt i undersökningsgruppens samspelssekvenser. Det har ibland varit svårt att avgöra om händelser i samspelet hänger samman med kvaliteter i samspelet eller om det mer är relaterat till den roll den vuxne har gentemot barnet. Ett exempel är dimensionen *nonintrusiveness* där ett lärarlikt förhållningssätt till barnet egentligen ska dra ner skattningen men eftersom deltagarnas relation till barnet i det här fallet kan placeras inom ramen för pedagogisk verksamhet har avsteg gjorts från manualen. Detta kan ha haft en inverkan på resultaten. Operationaliseringen av dimensionerna innebär också att vissa kvaliteter mellan barnet och föräldern utmärks som optimala och andra inte, vilket har resulterat i diskussioner kring vad som egentligen kan uppfattas som universellt optimalt i en relation. Samtidigt är det enligt EAS viktigt att beteenden hos den ena parten ska bedömas utifrån hur de tas emot av den andra. Detta kan i vissa

situationer ses som paradoxalt eftersom att beteenden som inte anses som optimala enligt manualen ibland inte verkar störa den andra samspelsparten.

EAS är ingen standardiserad metod när det gäller vilken typ av interaktion som ska ske i dyaderna, vilket har visat sig ha både för- och nackdelar. I den aktuella studien fick deltagarna själva välja aktivitetsform för samspelssekvensen inom vissa givna instruktioner. Fördelen med detta var att valet av aktivitet utgjorde en del av bedömningsunderlaget. Ett exempel är när valet av aktivitet inte kunde sägas vara adekvat för barnets ålder vilket i dessa fall drog ner skattningen. Nackdelen blev att vissa aktivitetsformer var svårare att ha som underlag för att skatta emotionell tillgänglighet än andra. Framför allt utgjordes de svårskattade sekvenserna av situationer där de distinkta rollerna i form av den vuxne som lärare och barnet som "elev" framträdde tydligt. Detta kan ha inverkat på EAS-bedömningarna och ha resulterat i minskad tillförlitlighet vad gäller skattningen av vissa dyader.

Avslutningsvis bör metodaspekter kring RF nämnas. Alla intervjuer har innefattat de tio frågorna i AAI, men har dock varierat i antal följdfrågor som ställts. En svårighet har varit att avgöra huruvida följdfrågorna ska betraktas som demand- eller permitfrågor, vilket har betydelse eftersom svaret på demandfrågor alltid måste skattas samt vägas in i totalskattningen av intervjun. Antalet demandfrågor har alltså varierat till viss del, vilket har medfört att vissa deltagare har fått fler uppmaningar till att reflektera i intervjun. Ett problem har således varit att vissa intervjuer har bedömts på något bredare grund än andra.

Slutsatser och förslag på fortsatt forskning

Utifrån teorier om anknytning, reflekterande förmåga och emotionell tillgänglighet fanns en förväntan om att ett samband skulle finnas mellan bedömningar med RF-skalan och EAS, men inga signifikanta samband återfanns. Sammanfattningsvis innebär resultatet att deltagare som bedömdes ha god förmåga att förstå och tolka intentioner bakom beteenden och som uppmärksammade utvecklingsmässiga aspekter av mentala tillstånd inte var mer lyhörda i samspelet med barn än andra.

Det visade sig dock att deltagare som själva upplevde sig vara upptagna av relationer var mer sensitiva och lyhörda i samspelet med barn.

Flera aspekter kan ha påverkat resultatet. En övergripande fråga är hur förenliga RF-skalan och EAS är, när det gäller dyader där det inte finns en anknytningsrelation. För att skapa större förståelse för om och hur skalorna samvarierar vore det intressant att studera detta vidare inom ramen för en anknytningsrelation.

En annan fråga är om samspelssekvenserna kunde ha utformats på ett annat sätt, som skulle ha ställt högre krav på mentalisering och därmed bättre fångat ett eventuellt samband mellan reflekterande förmåga och lyhördhet i samspel. Om möjligt vore det intressant att fortsätta applicera EAS inom pedagogisk verksamhet för att studera hur personal hanterar till exempel konflikter som uppstår sinsemellan barn eller mellan barn och personal samt hur detta samvarierar med grad av RF. Vid sådana situationer skulle förmåga till att reglera affekt både hos personalen själv och förmågan att hjälpa barnen med detta eventuellt framträda tydligare. Vidare vore det intressant att studera i vilken mån en utbildning som Vägledande samspel kan påverka förmågan till lyhördhet i samspel. Ytterligare en aspekt i relation till detta skulle kunna vara att se om graden av RF har betydelse för förmågan att tillämpa nya lärodomar för samspel och för att integrera dessa i den pedagogiska verksamheten.

Slutligen bör det nämnas att RF som begrepp är svårt att förstå. Det framgår till exempel inte tydligt i den empiriska forskningen vilken funktion RF egentligen har för människor i praktiken och det är tydligt att fördjupning inom detta område behövs. Visst stöd har hittats för att RF har betydelse för överföringen av anknytningsmönster (Slade et al., 2005), men samtidigt indikerar vidden på bedömningarna av RF i den aktuella studien att låga totalskattningar är ett relativt vanligt fenomen. Det väcker en nyfikenhet över hur kombinationen tryggt anknytningsmönster och låg RF ska förstås? Möjligen är AAI en intervju, som för personer med en trygg uppväxt inte ger lika hög motivation att försöka begripa och sätta sig in i föräldrarnas situation jämfört med personer som har haft svårare upplevelser och därmed haft större

anledning att reflektera kring tidigare erfarenheter. Intressant skulle vara att mäta reflekterande förmåga på olika sätt, exempelvis i nuvarande nära relationer eller, som görs i PDI, i relationen till sitt barn för att vidare studera eventuella skillnader.

REFERENSER

- Ainsworth, M. S. (1979). Infant – mother attachment. *American Psychologist*, 34, 932-937.
- Ainsworth, M. S., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, 46, 333 – 341.
- Allen, J. G., Stein, H., Fonagy, P., Fultz, J. & Target, M. (2005). Rethinking adult attachment: a study of expert consensus. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 69, 59 – 80.
- Allen, J. G. (2006). *Mentalizing in practice*. I J. G. Allen, & Fonagy, P. (red.). *Handbook of mentalization-based treatment* (s. 3 – 30). Chichester: John Wiley & Sons.
- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman. A. W. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. Washington/DC: American Psychiatric Publishing.
- Aviezer, O., Sagi, A., Joels, T., & Ziv, Y. (1999). Emotional availability and attachment representations in kibbutz infants and their mothers. *Developmental Psychology*, 35, 811 – 821.
- Barnkonventionen. (1989). *FN´s konvention om barnets rättigheter antagen av FN´s general församling den 20 november 1989*. Hämtad (2009-05-12) från: <http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-hela-texten>
- Birch, S. H., & Ladd, G. W. (1997). The teacher-child relationship and children´s early school adjustment. *Journal of School Psychology*, 35, 61 – 79.
- Biringen, Z., & Robinson, J. (1991). Emotional availability in mother-child interactions: A reconceptualization for research. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61, 258 – 271.
- Biringen, Z., Robinson, J. L., & Emde, R.N. (1998). *The Emotional Availability Scales* (3rd Ed.). Fort Collins: Department of Human Development and Family Studies, Colorado State University.
- Biringen, Z. (2000). Emotional availability: Conceptualization and research findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70, 104 – 114.
- Biringen, Z., Brown, D., Donaldson, L., Green, S., Krcmarik, S., & Lovas, G. (2000). Adult attachment interview: linkages with dimensions of emotional availability for mothers and their pre-kindergarteners. *Attachment & Human Development*, 2, 188 – 202.

- Biringen, Z., Damon, J., Grigg, W., Mone, J., Pipp-Siegel, S., Skillern, S., & Stratton, J. (2005). Emotional availability: Differential predictions to infant attachment and kindergarten adjustment based on observation time and context. *Infant Mental Health Journal, 26*, 295 – 308.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss. Vol 1. Attachment. 2nd ed.* London: Tavistock.
- Bowlby, J. (1994). *En trygg bas. Kliniska tillämpningar av bindningsteorin.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Bretherton, I., & Munholland, K. A. (1999). Internal working models in attachment relationships: a construct revisited. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.). *Handbook of Attachment. Theory, research and clinical implications* (s. 89 – 111). New York: Guilford Press.
- Bretherton, I. (2000). Emotional availability: an attachment perspective. *Attachment & Human Development, 2*, 233-241.
- Broberg, A., Ivarsson, T., & Hinde, M. (1996). *Anknytningsintervjun: svensk översättning och bearbetning.* (Rapportserien, nr 2). Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen.
- Corwell, J. A., Fraley, C. R. & Shaver, P. R. (1994). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.). *Handbook of Attachment. Theory, research and clinical implications* (s. 434 - 465). New York: Guilford Press.
- DeWolff, M. S., & van Ijzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development, 68*, 571 – 591.
- Diamond, D., & Kernberg, O. (2008). Discussion. I F. N. Busch (Eds.). *Mentalizing. Theoretical considerations, research findings and clinical implications* (s. 235 – 260). New York: The Analytic Press.
- Easterbrooks, M. A., & Biringen, Z. (2005). The emotional availability scales: Methodological refinements of the construct and clinical implications related to gender and at-risk interactions. *Infant Mental Health Journal, 26*, 291 – 294.
- Easterbrooks, M.A., Chaudhuri, J. H., & Gestdottir, S. (2005). Patterns of emotional availability among young mothers and their infants: a dyadic, contextual analysis. *Infant Mental Health Journal, 26*, 309 – 326.

- Emde, R. N. (2000). Next steps in emotional availability research. *Attachment & Human Development, 2*, 242 – 248.
- Fonagy, Steele, Steele, Moran & Higgitt (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal, 12*, 201 – 218.
- Fonagy, P., & Target, M. (1997). Attachment and reflective function: Their role in self organization. *Development and Psychopathology, 9*, 679 – 100.
- Fonagy, P., Target, M., Steele, H., & Steele, M. (1998). *Reflective-functioning manual. Version 5. For application to Adult Attachment Interviews*. London: University College London.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. New York: Other Press.
- Fonagy, P. (2006). The mentalization-focused approach to social development. I J. G. Allen, & Fonagy, P. (red.). *Handbook of mentalization-based treatment* (s. 53 – 99). Chichester: John Wiley & Sons.
- Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2006). Mechanism of change in mentalization-based treatment of BPD. *Journal of Clinical Psychology, 62*, 411 – 430.
- Fonagy, P. (2007) *Anknytningsteori och psykoanalys*. Stockholm: Liber.
- Fonagy, P., & Target, M. (2007). Playing with reality. *International Journal of Psychoanalysis, 88*, 917 – 937.
- Fonagy, P., Gergely, G., & Target, M. (2007). The parent-infant dyad and the construction of the subjective self. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*, 288 – 328.
- Fonagy, P. (2008). The mentalization-focused approach to social development. I F. N. Busch (red.). *Mentalizing. Theoretical considerations, research findings and clinical implications* (s. 3 – 55). New York: The Analytic Press.
- George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1985). *Adult attachment interview protocol*. (2nd ed). Unpublished manuscript, University of California Berkeley.
- Grienenberger, J., Kelly, K., & Slade, A. (2005). Maternal reflective functioning, mother-infant affective communication, and infant attachment: Exploring the link between mental states and observed

- caregiving behavior in the transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, 7, 299 – 311.
- Hernestam, C., & Salhoff, W. (2008). Affekter i samspel. *Sambandet mellan affektmedvetenhet och emotionell tillgänglighet*. (Examensarbete, psykologprogrammet). Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Hesse, E. (1999). The adult attachment interview: historical and current perspective. I J. Cassidy & P. R. Shaver (red.). *Handbook of Attachment. Theory, research and clinical implications* (s. 395 – 433). New York: Guilford Press.
- Hundeide, K. (2007). *Vägledande samspel*. Oslo: ICDP.
- Lech, B., Andersson, G., & Holmqvist, R. (in press). *Affect consciousness and adult attachment*. (Manuskript). Linköpings universitet: Institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Little, C., & Carter, A. S. (2005). Negative emotional reactivity in 12-month-olds following emotional challenge: Contributions of maternal-infant emotional availability in a low-income sample. *Infant Mental Health Journal*, 26, 354 – 368.
- Lok, M. S., & McMahon, C. A. (2006). Mothers' thought about their children: links between mind-mindedness and emotional availability. *British Journal of Developmental Psychology*, 24, 477 – 488.
- Lovas, G. (2005). Gender and patterns of emotional availability in mother-toddler and father-toddler dyads. *Infant Mental Health Journal*, 26, 327-353.
- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *Barnets psykiska födelse. Symbios och individuation*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Main, M. (2000). The organized categories of infant, child and adult attachment: flexible vs. Inflexible attention under attachment-related stress. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 48, 1055 – 1096.
- Meins, E., & Fernyhough, C. (1999). Linguistic acquisitional style and mentalizing development: the role of maternal mind-mindedness. *Cognitive Development*, 14, 363 – 380.
- Mohaupt, H., Holgersen, H., Binder, P-E., & Høstmark Nielsen, G. (2006). Affect consciousness or mentalization? A comparison of two concepts with regard to affect development and affect regulation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 237 – 244.

- Möller, C. (2008). *I gränlandet mellan dig och mig*. (Examensarbete, psykologprogrammet). Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Oyen, A.S., Landy, S., & Hilburn-Cobb, K. (2000). Maternal attachment and sensitivity in an at risk sample. *Attachment and Human Development, 2*, 203 – 217.
- Pianta, R. C., Nimetz, S. L., & Bennett, E. (1997). Mother-child relationships, teacher-child relationships and school outcomes in preschool and kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly, 12*, 263-280.
- Philipson, J. (2001). *Reflective functioning of incarcerated offenders in relation to psychopathic traits*. (Examensarbete, psykologprogrammet). Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Rydén, G., & Wallroth, P. (2008). *Mentalisering. Att leka med verkligheten*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: an introduction. *Attachment & Human Development, 7*, 269 – 281.
- Slade, A., Grienenberger, J., Bernbach, E., Levy, D. & Locker, A. (2005). Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: a preliminary study. *Attachment & Human Development, 7*, 283 – 298.
- Sorce, J. F., & Emde, R. N. (1981). Mother's presence is not enough: Effect of emotional availability on infant exploration. *Developmental Psychology, 17*, 737 – 745.
- Steele, H., & Steele, M (2008). On the origins of reflective functioning. I F. N. Busch (red.). *Mentalizing. Theoretical considerations, research findings and clinical implications* (s. 133 – 158). New York: The Analytic Press.
- Stern, D. N. (2005). *Ögonblickets psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Swanson, K., Beckwith, L., & Howard, J. (2000). Intrusive caregiving and quality of attachment in prenatally drug-exposed toddlers and their primary caregivers. *Attachment and Human Development, 2*, 130-148.
- Target, M. (2008). Commentary. I F. N. Busch (red.). *Mentalizing. Theoretical considerations, research findings and clinical implications* (s. 261 – 279). New York: The Analytic Press.

- Tengström, A., & Håkansson, A. (1997). *Attachment Style Questionnaire. Manual till den svenska versionen 1997. Version 2*. Hämtad (2009-05-12) från: <http://130.239.156.105/bengt-akea/ASQ-Svensk/Shared%20Documents/ASQManual%20version2.doc>
- van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness and infant attachment: a meta-analysis on the predictive validity of the adult attachment interview. *Psychological Bulletin*, 117, 387 – 403.
- Vygotsky, L. (1962). *Thoughts and language*. Massachusetts: The MIT Press.
- Ziv, Y., Aviezer, O., Gini, M., Sagi, A., & Koren-Karie, N. (2000). Emotional availability in the mother – infant dyad as related to the quality of infant–mother attachment relationship. *Attachment & Human Development*, 2, 149 – 169.
- Öberg, K. (2004). *Skattningar med emotional availability scale – preliminära erfarenheter och lärdomar*. (Examensarbete, psykologprogrammet). Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.